

EL BENEFICI DE SANTA
MARIA DE PUIGDOT DE
L'ESGLÉSIA DE SANT
MARTÍ DE VILADRAU

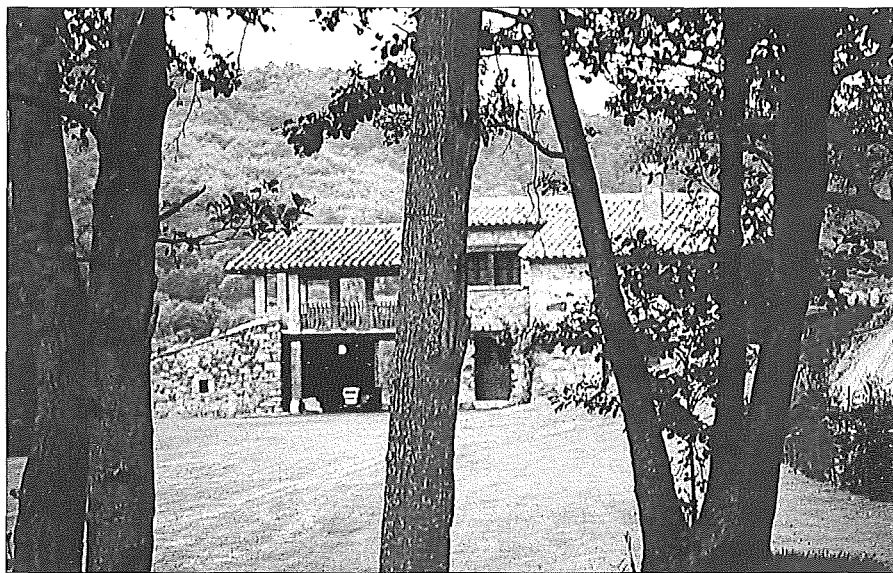
ANTONI PLADEVALL I FONT

Fa una colla d'anys, pel cap baix una vintena, que en examinar l'arxiu familiar del bonic Masvidal de Viladrau em va sorprendre la gran quantitat de dades històriques que oferia un petit manual de l'arxiu, de 15 x 20 cm, amb coberta de pergamí simple, que té per títol: *Llavador Mestre de tota la renda del benefici fundat per Pere Jaume de Puigdot, pre. y Rector que fou de la Parroquial Iglésia de St. Martí de Viladrau Bisbat de Vich, baix la Invocació de Santa Maria en la mateixa Iglésia de Viladrau, y en lo altar de Santa Maria Instituit y fundat del qual Benefici és Patró vuy Pere Estrany y Vilarmau, Pagès de Viladrau, com ha hereu y Possessor que és del Mas Vilarmau de dita parròquia, lo qual llavador fonch fet per lo Rnt. Isidro Estrany y Vilarmau, pre. y Beneficiat de dit Benefici en lo any 1740; antes obtenia dit Benefici lo Dr. y Canonge Miquel Joan Bosch, qual morí en lo mes de Juny del 1717 per mort del qual als 2 de juliol de dit any me fou presentat lo dit Benefici a mi Isidro Estrany y Vilarmau per dit Pere Estrany, mon Pare.* Aquest manual consta de 185 pàgines numerades i d'uns 98 fulls.

El títol, llarg i explicatiu, diu ja molt sobre l'origen del benefici i el perquè de la seva conservació al Masvidal. La família de Masvidal va portar el cognom d'Estrany durant almenys tres segles i van ser també els hereus o successors dels antics amos de Puigdot, mas que va despoblar-se amb la pesta del segle XIV i posteriorment es convertí en una simple masoveria de Vilarmau i després de la Vila, fins que s'ha reviscolat, com a segona residència, en temps moderns. En extingir-se els antics Puigdot, el segle XIV, va passar el dret de patronatge del benefici als amos del mas Vilarmau, els seus parents més pròxims, i el mas Vilarmau va passar per enllaç matrimonial als Estrany del Masvidal; per això van anar units durant molt de temps els cognoms de Vilarmau i d'Estrany al de Masvidal.

Aquí ens cal fer també un elogi del beneficiat Mn. Isidre Estrany i Vilarmau, perquè al llarg de tot el *Llavador mestre* que aquí presentem va saber extractar amb tota fidelitat una gran quantitat de documentació que va del 1296 als seus dies. Aquesta documentació no es refereix estrictament al benefici religiós i a les seves obligacions, sinó sobretot als masos i la gent de la sagrera de Viladrau, que depenien amb persones i terres del benefici o bé que només li havien de pagar alguns drets per terres o solars sobre els quals s'havien edificat algunes cases de la població.

Els extractes d'aquesta documentació són molt ben fets i valuosos i per això aquest llibret és una font molt important per a l'estudi del passat de

El Mas Puigdot.

Viladrau i en concret d'alguns masos, com deixàrem palès l'any 1991 en *Monografies del Montseny*, 6, pàg. 52-56, en el treball sobre "La petita història del mas Noguer de Viladrau".

Davant la impossibilitat d'explicar aquí tot el cúmul de notícies que es poden extreure d'aquesta font documental, en donarem de manera gairebé telegràfica una idea del contingut.

EL BENEFICI DE PUIGDOT. DOTACIÓ I OBLIGACIONS

Com ja hem indicat de passada, el mas Puigdot, convertit els darrers segles en una simple masoveria, fou un dels masos més antics i destacats del terme fins avançat el segle XIV.

El benefici que estudia el *Llevador mestre* que aquí comentem és el que va fundar un fill del mas, Mn. Pere Jaume de Puigdot, que el 1301, en temps del rector de Viladrau Mn. Arnau Guillem, ja actuava com a escriptor o notari de Viladrau i que des del 1306 consta com a rector de la parròquia.

El 19 de desembre d'aquest any, amb document fet a Vic, en poder de Pere de Llagostera, que actuava en nom del notari Hug de Cardona, va fundar i fer la primera dotació, un benefici dedicat a Santa Maria, a l'altar de la Mare de Déu de l'església de Viladrau (*Llevador Mestre*, pàg. 1). En realitat més que una nova fundació el que feia amb aquest document el nou rector era revitalitzar un antic benefici de Santa Maria, fundat el 23 de febrer de 1262 per

Joan de Puigdot, segurament el seu avi, amb un capital de mil sous, que es va unir a una mongia o càrrec per a un sacerdot que tenia cura del manteniment de l'església (Arx. Cúria Fumada, Vic, Testaments II, fol. 26).

L'existència d'aquest benefici anomenat de Santa Maria de Puigdot, que en realitat va perdurar fins a la desamortització del 1837, havia fet creure en l'existència d'una primitiva església parroquial de Viladrau, dedicada a santa Maria, que la gent situava vers l'indret conegut com "Viladrau vell" o ruïnes que es troben no gaire lluny del mas Puigdot i de la font de les Tres Roses, accessible des de l'indret del mas Alemany (vegeu Antoni ARIET, *Topografia mèdica de Viladrau (Montseny)*, Barcelona, 1915, pàg. 12).

Mn. Pere Jaume de Puigdot, (*de Podio Oto*, com li diuen els antics documents), després de prop de quaranta anys de ser rector de Viladrau, el 6 de març de 1344 va fer el seu testament, en poder del rector de Taradell, Mn. Guillem de Llagostera, i en ell va redotar o pràcticament fundar de nou l'antic benefici de Santa Maria, dotant-lo esplèndidament i posant noves obligacions al sacerdot que fos l'obtentor del benefici (*Llevador mestre*, pàg. 8-13).

Extractarem breument la dotació i les obligacions del benefici.

1. La dotació. El nou beneficiat tindria com a rendes per al seu manteniment:

- La meitat dels censos i senyoria directa del masos Noguer, Riera, Aguarn, Padrosa, Buics o Rocarrossa, Raig i Pujolar de Viladrau, els quals el 1323 el ciutadà de Vic Pere de Posa havia venut al rector Puigdot i dels quals l'altra meitat la posseïa el cavaller Arbert de Nerós.

- Els censos, drets i explets sobre terres dels masos Costa, Pujol i altres situades prop de la sagrera de Santa Eugènia de Berga, que li havia venut Bernat de Montalegre.

- Censos en diner i capons, també a Santa Eugènia, que havia comprat a Berenguer de Santaeugènia i a la seva muller Blanca.

- El mas Terrés de Terrassola, ara de Seva, que havia comprat al cavaller Bernat de Sau.

- El cens de 5 sous l'any que rebia del mas Na Pola, de Viladrau, i censos i explets de pa, vi, cànem, aglans i castanyes del mas Berenguer de Viladrau, i censos i explets que li pagaven els hereus del mas Ramon de Puigdot, Riera i Bou, dues gallines que li feien de cens els masos Puig i Mas d'Osor, i censos i explets del mas Salladell i de terres que eren d'Espinzell, tot en la parròquia de Viladrau.

- Censos i explets dels masos Bell.lloc, de Sant Julià de Vilatorrada, dels molins del mas Soler de Santa Eulàlia de Riuprimer, dos capons del mas Berenguer de la Torre de Santa Eulàlia, el cens del mas Dolça de Terrassola,

censos dels masos Gurgúria, Camps i Hortes de Vilalleons, un capó del mas Puigvert de Santa Eugènia i 26 sous de cens que li feien algunes cases del carrer de l'Hospital de Vic, prop dels framenors.

- I finalment li deixa, per després de la seva mort, una casa i mobles que té a la sagrera de Viladrau.

2. Les obligacions del benefici eren les següents:

- L'obtentor del benefici havia de residir a Viladrau i prendre part en la recitació de les hores diürnes i nocturnes.

- Cada dia havia de celebrar missa a l'altar de Santa Maria per la seva ànima, la dels seus pares i la dels rectors i parroquians de Viladrau i per tots els benefactors, excepte un dia a la setmana que havia de celebrar missa a l'altar de Sant Joan per la seva ànima i la de Ramon Çavadera. També tres dies cada setmana, els dilluns, dimecres i divendres, acabada la missa, revestit i precedit d'un acòlit que portés la creu i aigua beneïda havia de fer una absoluta sobre el seu túmul pregant per ell, pels seus pares i per tots els difunts enterrats en el cementiri.

- També estava obligat a mantenir una llàntia que dia i nit havia de cremar davant l'altar major, de Sant Martí.

- El beneficiat cada any la vigília de Nadal havia de gastar set canes i un pam de drap de bri per donar-lo a tres pobres. També cada any el dia del Dijous Sant havia de posar un ciri en el monument i el divendres després del Corpus Christi havia de fer pastar almenys quatre quarteres i mitja de blat i distribuir el pa als pobres necessitats de la parròquia de Viladrau.

- Finalment va manar que el beneficiat tingués l'obligació de fer celebrar cada any un aniversari per la seva ànima, amb l'assistència de dos preveres per raó d'unes cases que tenia a la sagrera de Viladrau, les quals havia establert a dit benefici o a Mn. Guillem d'Angle, que abans havia estat obtentor del benefici.

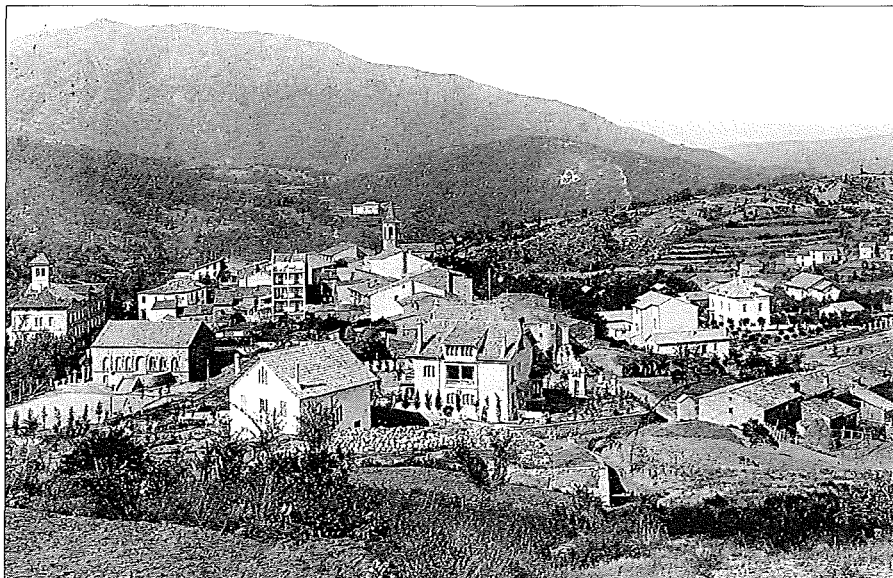
Com ja s'ha indicat, el benefici havia estat creat inicialment a finals del 1306 i refundat o dotat de nou el 1344.

Mn. Pere Jaume de Puigdot no va morir fins al 1348 i fins la seva mort va continuar afavorint la seva fundació: primerament l'11 de setembre de 1346, comprant a Arbert de Nerós, cavaller, domiciliat a Sant Martí de Llémena, del bisbat de Girona, la meitat que ell posseïa dels masos Noguer, Riera, Aguarn, Padrosa, Puig, Vilarmau, Pujolar i Rocarrodonà o Buics, tots de Viladrau, que així quedaven íntegrament de domini seu i ben aviat del benefici i del seu beneficiat.

Finalment, el 14 de gener de 1348 va fer un codicil o afegitó al seu testament del 1344, en poder del notari de Vic Pere de Puig Joan, en el qual cedia

L'església de Viladrau

Vista del poble de Viladrau

al benefici tota la meitat dels censos i senyoria directa dels masos que havia comprat a Arbert de Nerós i l'altra meitat de censos i senyoria del mas Vilarmau, que en el testament s'havia reservat en vida seva.

Per això va augmentar les obligacions del beneficiat, al qual va manar que cada any el dia que ell, el fundador, morís donés als pobres una caritat de 25 sous, i també que hagués de celebrar cada any dotze aniversaris per la seva ànima i la dels seus pares, l'últim dia de cada mes, amb assistència de tots els preveres de l'església de Viladrau, tots els quals havien de celebrar missa i pregar per ell i pels seus pares, amb una almoina a cada un de quatre diners (*Llevador mestre*, pàg. 16-18).

NOTÍCIES COMPLEMENTÀRIES D'INTERÈS

Les notícies que fins aquí s'han sintetitzat són gairebé només el pròleg o introducció del conjunt documental que presentem.

De la pàgina 19 en endavant s'exposen, ordenats per masos o propietats, els extractes de la documentació de cada finca o domini, on consten els censos que aquests pagaven al beneficiat, com també altres documents de capbreuació de dominis, documents de redempció de drets personals, nous establiments i canvis de domini, etcètera.

El despoblament iniciat a mitjan segle XIV, sobretot després de la famosa pesta negra del 1348, va fer passar la parròquia i terme de Viladrau de 87 masos

a 28. Prop d'una vintena d'aquests masos eren propis o pagaven censos al benefici de Pugdot. Per això la documentació aplegada en el *Llevador mestre* té un gran interès, perquè ens explica que les terres dels masos Raig, Rocarrodonà i Buics s'uniren després del despoblament al mas Pujolar i al Mas Pedrosa, mentre que el mas Permanyer s'afegia al mas Alemany. Més tard, el 1798 el mas Alemany, junt amb les terres dels masos Balasc, Aguarn i Serra, s'uní al Pujol de Muntanya, el mas Puigdot s'uní al mas Vila, el mas Canal i terres de l'Aguarn al mas Molins, el mas Montfalcó fou adquirit primer per Rosquelles però més tard les terres es fraccionaren en diversos propietaris, els masos Boscà, Ciuró i Compte s'uniren el mas Casadevall, els masos Figuera i Todó al mas Martí, el mas Bou al mas Segalàs, etcètera.

És interessant una altra part de la documentació resumida en el *Llevador mestre* perquè ens dona notícies de la creixença del poble de Viladrau, que a finals del segle XIV no tenia més de cinc famílies. A tocar del poble el benefici tenia terres d'un mas dit Sala, diferent de la casa pairal d'en Serrallonga, situat a ponent de l'església i rectoria de Viladrau, i una casa i hort propis del monjo, les terres dels quals, els segles XVI i XVII, quan començà a créixer la població, es van vendre en parcel·les a gent que s'hi va establir i hi va aixecar casa seva, com els francesos Antoni Pleus, en Joan del Pi, sabater i en Guillem Tutnas, teixidor de lli (el 1562), en Damià Pinyat, serrador (el 1616) i molts altres. És també molt interessant l'esment dels límits o veïns i persones que tenien cases o terres que termenejaven amb aquests nouvinguts, perquè així tenim coneixença de l'existència a la població d'una placeta, d'un carreró innominat, del carrer que portava a Rosquelles, de la casa i hort del ferrer, del veïnat de baix de la Sagrera (on vivia el teixidor de lli Rafel Masnou) o de les cases d'en Joan Donadéu, i també sabem, per exemple, que abans del 1680 en Segimon Masvidal, paraire, tenia una casa sota el camí que anava de la plaça a l'església de Nostra Senyora de la Pietat.

La família Ferrer, que tenia la ferreria del poble, consta ja el 1347, quan la presidia Guillem Ferrer, que residia en una casa anomenada "l'hospici del ferrer", veïna a la de Bartomeu Serra (*Llevador mestre*, pàg. 173).

Amb això només volem donar un petit tast del cúmul de notícies aplegades en les pàgines d'aquest preciós manual. D'ell podem extreure entre altres coses una bona llista de sacerdots beneficiats, que són els que autoritzen els documents extractats. Aquests són: Guillem d'Angle (1270-1280), Bernat Malet (monjo i beneficiat abans del 1320), Guillem Arnau (1320-1323), Pere Jaume de Vilarmau (1355-1361), Bernat de Canal (1366-1393), Joan Castell (1403-1428), Pere Andreu de Salibert (1431), Antoni Roqueta (1447), Antoni Vila (1466), Segimon Cors (1527), Gaspar de Prat, canonge (1577-1578), Galzeran Despujol, també canonge de Vic (1587-1607), Carles Bosch (1616), Miquel Bosch (1670), Dr. Miquel Joan Bosch, canonge (1713-1717), Isidre

Estrany i Vilarmau (1717-1744), Joan Estrany (1775) i Diego Josep Gomes, canonge (1789).

Semblantment ens permet completar la llista de rectors de Viladrau, perquè molts d'ells foren notaris dels documents extractats. D'ells, fins al moment present, coneixem: Ramon Verdera (1237), Arnau Guillem (1298-1303), Pere Jaume de Puigdot (1307-1348), Pere Sala (1357-1373), Galzeran de Puigbacó (1373-1375), Antoni del Favar (1384), Bernat Viaplana (1390), Ramon de Gayà (1393-1408), Bernat Pla (1420-1449), Joan Esglesies (1515), Joan Espasa (1558), Gaspar Casademunt (1584-1600), Gaspar Gili (1601-1635), Jacint Toroners, regent (1627-1631), Bartomeu Bayés (1635-1640), Segimon Molins (1649-1689), Dr. Francesc Ferrer (1713), Dr. Francesc Palou (1763-1783), Joan Pujol, ecònom (1783-1785), Pau Riera (1785-1809), Joan Pujol, ecònom (1809-1810), Esteve Comella (1810-1815), Joan Verdaguer (1833-1837), Antoni Prat i Molas, ecònom (1843-1844), Paulí Codinachs (1852-1859), Josep Santfeliu (1859-1861), Francesc Bellapart (1869-1871), Melcior Terradelles, ecònom (1871-1874), Joan Quintana, ecònom (1874-1879) i Francesc Corominas (1879-1893).

Tot això són notícies que ajudaran a completar algun dia la "història de Viladrau", obra que és encara, fins al moment present, una assignatura pendent.